

נאה דורש

פנינים מתוך הספרים החדשים "דורש טוב" ו"נאה דורש" על ספר שמות

מה רב כחה של תפלה ואפלו קצרה

דבר אל בני ישראל ויסעו (יה טו)

אמרו חז"ל (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח פרשה ב): "ארבע פתות נעשו ישראל על הים - אחת אומרת לפל אל הים, ואחת אומרת לשוב למצרים, ואחת אומרת לעשות מלחמה כנגדו, ואחת אומרת נצונו כנגדו". שלשה רביעים מעם ישראל מאשימים. רבע מהם מציעים לקפץ לים ולהתאבד, רבע מציעים להפגע ולחזור למצרים, ורבע נוסף מציעים שאם כבר מתים - עדיף למות במלחמה, והם מציעים להלחם במצרים. רק רבע אחד לא התאושש, והציעו להתפלל. אומר הקב"ה למשה: "מה תצעק אלי", פרש רש"י: "למדנו שהיה משה עומד ומתפלל. אמר לו הקדוש ברוך הוא: לא עת עתה להאריך בתפלה, כשישראל נתונים בצרה". נשאלת השאלה: אדרבה, כיון שעת צרה היא - זה הזמן להאריך בתפלה! זה הזמן בו: "מנה אל ה' חזק ואמץ לבב", ועוד פעם: "ומנה אל ה'!"

מבאר ה"באר משה": הקב"ה רצה שמשה לא יאריך בתפלה - גם בעת הקשה הזו שהים סוער ושלשת רבעי מהעם מאשימים - כדי ללמד מה רב כחה של תפלה אפלו אם היא קצרה! גם כמה מלים של תפלה, מעמק הלב, יכולות להביא לעשרה נסים שנעשו על הים! אין צורך בתפלה ארוכה כדי שכל המצרים יאבדו, כל מצרי יקבל את הענש הראוי לו, ובני ישראל יזכו ללכת בתוך שבילים מלאים בעצי פרי, ואף יזכו בבגות הים. לפעמים אדם אומר ביאוש: איני מצליח אף פעם. אין לי סכוי להצליח... עליו לדעת כי בכחן של כמה מלים של תפלה להביא לו ישועה. למלים המועטות האלו יש כח שאין בדגמתו! משום כך אסור אף פעם להתיאש.

*

ליהודי ממקסיקו, שהיה עשיר גדול ותומך תורה, חטפו את הבן. השודדים דרשו עבורו כפר נפש, סכום כסף עצום. הוא שלח שליחים לבבא סאלי זצ"ל, שאמר: "אל תעשה כלום! הוא יחזר הביתה בשלום". אחר כך הוסיף שלש מלים: "ונקה לא ינקה..." עבר זמן, והשודדים רבו ביניהם, אחד ירה בשני, וכשהבן ראה ששניהם שוכבים פצועים - תפס את רגליו וברח חזרה לביתו. ההתרגשות והשמחה לא ידעו גבולות. הם החליטו שהם ססים לארץ ישראל, לפגש את הבבא סאלי ולהודות לו על שהושיע אותם מצרתם. הבבא סאלי פנה לאבי המשפחה ושאל אותו: "איזו מצוה קבלת על עצמך לאחרונה?"

השיב האבא: "נשמע לי מצחיק לומר, אבל לאחרונה התחלתי לנסות קצת ולסדר את בית הכנסת שבו אני מתפלל". אמר לו הבבא סאלי: "זה פשר הפסוק שראיתי מול עיני: ונקה לא ינקה - מי שמנקה את בית הכנסת, מי שרוצה להזיק לו - לא ינקה". אמר העשיר: "אני נותן הרבה צדקות. אני מתפלל, וגם קצת לומד תורה. הדבר האחרון שחשבתי שיעמד לי לזכות, זו הפעלה הזאת שעשיתי, בלי הרבה כוונה, ראיתי שבית הכנסת קצת לא מסדר ואמרתי לעצמי: אני אנקה, אני אסדר אותו..." מה רב כחה של פעלה קטנה!

ספרתי את הספור הזה לאדם שעובד בבישיבת "בית שמעיה". הוא ספר לי שהיו כמה בחורים מבגרים שלמדו בישיבה ולא מצאו שדוף. הוא אמר להם: "אם תעשו דבר שאינכם חייבים לעשות - גם הקב"ה יעשה לכם משהו שהוא לא חייב לעשות. יש כאן בתי כנסיות, שטיבלאך, תסדרו אותם". הם התביישו לעשות זאת באמצע היום, ובאו בשעה שתיים עשרה בלילה, כשאף אחד אינו רואה אותם, נקו את חדר הקפה וכדומה. הוא סיים את ספורו ואמר: שלושת הבחורים שהתעסקו בזה התאבדו! בעת צרה, לפעמים בתפלה קצרה מצליחים לעשות מה שלא עושים בתפלות ארוכות! בהתעוררות קטנה, בהתרוממות קלה, בהתחזקות במצוה קלה, אפשר לפעל ישועות ללא גבול.

(דבי גואל אלקריף שליט"א)

"נטה את ידך" - להמשיך הנס שבתוך הטבע

ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על הים וישבו המים על מצרים... ויש משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו (יה טו-כו)

כתב רבי מרדכי גיפטר זצ"ל בספרו "פרקי תורה": לפני כל מכה ומכה עשה משה רבנו פעלה מעשית כלשהי - הרים את ידו, הרים את משהו, זרק פיו כבשן וכיוצא בזה. מלבד מפת אחת שלא נעשתה בה שום פעלה - מפת דבא. כך נאמר במכה זו (ט, ה-ו): "יעשה ה' הדבר הזה בארץ. ויעש ה' את הדבר הזה ממחרת", בלי שום פעלה מצד משה.

והנה, גם בקריעת ים סוף נצטוו משה לעשות איזושהי פעלה - "ואתה הרים את מטתך ונטה את ידך על הים ובקעהו" (פסוק טו), אולם בקריעת ים סוף מצאנו דבר נוסף, יוצא דופן: לאחר שנקרע הים, כדי להחזיר את הים לקדמותו, הצריך משה לעשות פעלה נוספת - "ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על הים".

דבר זה אינו מובן. שנוי הטבע מצריך כח מיוחד לשדד המערכות, לכן הצריך משה להרים את משהו, כדי להשתמש בשמות הקדושים וכיוצא בזה. אך לאחר שתם הזמן שהקצב לשנוי הטבע, הרי המציאות הטבעית שבה למצבה הקודם, ואין צורך בפעלה נוספת. אם כן, במה שונה קריעת ים סוף משאר מכות מצרים? מדוע הצריך משה לנטות ידיו על הים כדי להחזירו לאיתנו הראשון, הינו להלוכו הטבעי?

באר הרב גיפטר, על פי המבאר בגמרא (במות סבא ע"א) שאם נפל אדם במים שאין להם סוף, אי אפשר להשיא את אשתו, שמא לא טבע ויצא במקום אחר.

הקב"ה בקש שלא ישאר מצרי אחד שלא מת בהחזרת הים לאיתנו, לכן היתה פעלה מיחדת של נטיית היד, כדי לפעל פעלה זו, שלא ישאר מהם שריד ופליט גם במים שאין להם סוף.

באפן נוסף באר: האמונה של בני ישראל נשלמה לאחר קריעת ים סוף, כפי שמעידה התורה (פסוק לא): "וירא ישראל את ה' הגדלה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו". מקשים העולם, הרי כל המשג של אמונה שייך במצב של חסר בהירות, אך כאשר נגלים נסי ה' וכל מערכות הטבע משדדות לעיני כל הרי רואים עין בעין את מציאות הבורא. ממילא לא שייך בזה ענין של אמונה, אלא זו ידיעה ברורה. מדוע נאמר כאן: "ויאמינו בה"? התרוץ הוא כדברי הרמב"ן בסוף פרשת בא, שעקר האמונה הוא לדעת ש"כל דברינו ומקרינו כלם נסים אין בהם טבע

ומנהגו של עולם, הכל בגזרת עליון". מתוך הנסים הגלויים האדם לומד על הנסים הנסתרים.

זהו "ויאמינו בה", לא על הכח האלקי שנתגלה על ידי הנסים הגלויים לעיניהם, לכך אין צורך באמונה, כי ראו זאת בעיני בשר ממש. אלא שמתוך הנסים הגלויים הללו, התחילו להבין שגם כל תופעות הטבע היומיומיות, הרגילות והשגרתיות - הן נסים ונפלאות! "כל דברינו ומקרינו כלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם".

זהו שפאמר: "ויאמינו בה", בתוך הטבע עצמו!

כיון שכל סדר שדוד המערכות שהיה באותה תקופה נפלאה השלם על ידי החזרת הים לאיתנו לאחר שנקרע, לכן צוה הקב"ה את משה שיעשה פעולה להחזיר את המים, כדי ללמד את בני ישראל שמכאן והלאה הטבע חוזר למקומו ושוב לא יראו בכל יום נסים כאלה.

אך זכרו היטב היטב: בכל רגע שהים קים, הגלים מתרוממים וחוזרים, הנהרות זורמים, והדם זורם בעורקים - כל זה איננו טבע כלל, אלא נס שנעשה בדבר ה'.

אותו משה שקרע את הים, הוא גם זה שהחזיר את הים למצבו הטבעי, ללמדנו שכל הימים והנהרות וכל מציאות הטבע אין בהם שום טבע ומנהגו של עולם כלל, אלא הם נס מתמשך על ידי אותו משה. אותו משה שקרע את הים בדרך נס, הוא גם החזירו בדרך נס, ואותו נס קים ופועל עכשו ממש ברגע זה.

(רבי מנשה ישראל רייזמן שליט"א)

הנחמה שהובילה לשירה

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' (טו, א)

השירה ששרו ישראל להשי"ת היתה בטויו כפול של הודאה ושמחה - הן על המחזה האלקי הנשגב של קריעת ים סוף עם כל גלויי השכינה שהיו בו, והן על נקמת ה' באויבי ישראל שהצרו לנו במשך שנים רבות. שני בטויי השמחה וההלל, הם עדות לאהבת ה' הגדולה לעם סגלתו. אולם, לפי זה יש להבין את הלשון שנאמרה בפסוק המקדים את שירת הים: "וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו". אם נמקד ונגדיר את הנקודה, איזו הרגשה מלאה את לבם באותו רגע מרומם שבו יצאו מהים בשלום וראו מול עיניהם את נקמת ה' באויביהם - בודאי היתה זו אהבת ה' שמלאה אותם ומתוכה התפרצה לה השירה. אם כן, מה מקום יש לציון דוקא את נקדת היראה - "וייראו העם את ה'", ולא את האהבה?

יתר על כן, לכאורה היראה היא תוצאת האמונה ולא האמונה תוצאת היראה, אם כן הסדר הנכון הוא "ויאמינו בה' וייראו העם את ה'". מדוע סדר הפסוק הוא - "וייראו העם את ה' ויאמינו בה'?"

האדמו"ר רבי אהרן מבעלזא זצ"ל, זכה להנצל מגיא ההריגה והגיע לארץ ישראל. היה זה בערב שבת קדש פרשת בשלח - שבת שירה. הוא שהה בשבת בחיפה ושם ערך את שלחנו הטהור סביב השלחן ישבו קמץ אנשים, חלקם בעצמם אוד מוצל מאש וחלקם יושבי הארץ שהשמועה על השואה האימה המתרחשת באירופה הגיעה לאזנם. בואו של האדמו"ר עורר בהם את תחושות הכאב והאבדן. הקהל עמד שם דומם, מכנס בתוך עצמו.

הרבי השמיע בפני הצבור דברי נחם ועידוד, וכך אמר: לאחר קריעת ים סוף, פותחת התורה בשירת ישראל בפסוק "אז ישיר משה ובני ישראל". על המלה "ישיר" שנאמרה בלשון עתיד אומר רש"י: "אבל מדרשו אמרו רז"ל, מכאן רמז לתחית המתים מן התורה".

לכאורה, מה לשירה זו ולתחית המתים?

אלא - אמר הרבי - משה רבנו קרא לישראל לשיר שירה על הנסים והנפלאות שארעו עמם. אבל כיצד יכלו לשיר? הלא התורה אומרת "וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים" - "אחד מחמשה עלו". אם כן כל אחד מהם קם מהאבלות, על בנו או על אחיו או על אביו, או על כלם יחד... כיצד יכולים לשיר במצב כזה?!

על כך אמר להם משה: העולם הזה הוא עולם זמני, מצפה לנו

תחית המתים, המתים יקומו לתחיה ויחיו חיי נצח. כששמעו ישראל את דברי משה, מיד עמדו ופתחו בשירה - "אשירה לה".

"גם אנו" - אמר הרבי - "אבלים ומכים משמועת אחינו וקרובי משפחתנו שנספו בגיא ההריגה, אבל נזכה בקרוב לתחית המתים וכלם יתאחדו מחדש. הבה נשיר לה' שירות ותשבחות".

(רבי יחיאל צוקר שליט"א)

בל ידאג מאין יבא עזרי

למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם כמדבר בהוציאי אתכם מארץ מצרים (טו, לב)

המשגיח רבי דב יפה זצ"ל, מביא בשיחותיו את דברי ה"משך חכמה" ששאל: למה היתה התורה צריכה לסים במלים "בהוציאי אתכם מארץ מצרים", לכאורה היה די לכתב: "למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר"?

הוא מברר: אדם עלול לחשב שהפרנסה מאת ה', בפרט אם היא בדרך נס - מבטחת רק למי שדבוק ברכי ה' ומנהיג את עצמו בדרך על טבעית. רק אז יכול הוא להשליך על ה' יתנו. אבל כל זמן שלא הגיע לדרך זו - עליו לחוש מאד לנפשו.

הרמב"ם (בסוף הלכות שמטה ויובל) אכן פותב, ש"כל איש ואיש מכל באי העולם, אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמד לפני ה' לשירתו ולעבדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלקים, ופרק מעל צארו על החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם - הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שאזכה לכהנים וללוויים".

יכול אפוא, אשר לבוא השואל ולשאל: בשלמא מי שהגיע לדרגות כאלו נשגבות של דבקות בה' - יזכה למזונות ולפרנסה, אבל מי שאינו אוחז בדרך הזאת - אם ילמד בכולל איך יחתן את הילדים? מאין יבא עזרו? הרי הוא אינו בדרך הגבוהה של פרק מעליו על החשבונות הרבים, הוא אדם רגיל!

משום כך, אומר ה"משך חכמה", מדגישה התורה "בהוציאי אותם מארץ מצרים". הקב"ה האכיל מן לבני ישראל בשעה שאמרו עליהם: "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה". גם אז הוא דאג למזונם ופרנסתם. הקב"ה לא המתין עד שיקבלו את התורה ויסימוה. לכן, מסיים ה"משך חכמה", "כל איש אשר ידבנו לבו לקבל עליו על דרכי השי"ת ותורתו, בל ידאג מאין יבוא עזרי, כי גם אם עדין לא הרגל בתורה, רק משרת לבבו גלוי לידוע תעלומה כי פנתו להתאמץ במעוז התורה - יחלצוהו ה' ולא יעזבו, ויזמין פרנסתו".

*

מִרְן רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה הַגְּרָא"ל שְׁטֵיינְמָן זצ"ל היה אומר, שעד היום השאלה הזאת נותרה עם סימן שאלה: איך בני תורה מחתנים ילדים? אבל העבודה היא שכלם מחתנים; ובצורה קלה יותר ממה שמחתנים אנשים שאינם בני תורה...

ספר לי הרב יהודה פורת על מישהו ששאל אותו: "אינני מבין! כל חיי אני עובד בתפקיד נהולי, וברוך ה' מרויח טוב, אבל כשבאתי לחתן את הבן הראשון שלי לא ידעתי מאיפה להביא את כל הכסף, והנה אני רואה שאצל בני התורה מסתדרים טוב. מאיפה יש להם?"

הוא השיב לו: זו שאלה טובה! ומה התשובה? "וידעתם כי אני ה' - אני דואג לך!" ה' דואג לפרנסתם ולספוק כל צרכיהם של אברכים בני התורה!

המשגיח רבי דב יפה אמר, שראש הישיבה הוסיף שיש שני תנאים כדי לזכות לזה: האחד - לא לבזבז את הכסף על מותרות, והשני - לא להשתדל השתדלויות מיתרות על חשבון הלמוד. מה שבא על חשבון הלמוד אין בו תועלת.

(רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א)